

הרב מאיר אורליאן

השתתפות בכנס רפואי בשבת –

על איסור מראית העין במשנת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל

ראשי פרקים:

השאלה

- א. נסיעה ברכב בערב שבת אחרי זמן ההדלקה אך לפני השקיעה
- ב. נסיעה בשבת בתחבורה ציבורית בלא תשלום
- ג. היתר אשת חותנו שהיא לא אם אשתו
- ד. איסור "מראית עין" בחדרי חדרים – רק במקום שגזרו גדר איסור
- ה. למה אין איסור מראית העין בפאה נוכרית או בגילוח במכונה?
- ו. היתר ללון בבית אלמנה בזמן שנסעה לבני משפחתה
- ז. איסור לעשות סעודה של שמחה ביום אידם
- ח. כמה גדרים באיסור חשד ומראית העין
- ט. שמירה חשמלית בשבת
- י. השתתפות מתמחה בהצגת תיאטרון בשבת
- יא. כניסה למסעדה לא כשרה
- יב. מסקנה: השתתפות בכנס רפואי או מדעי בשבת

השאלה:

האם מותר להשתתף בכנס רפואי המתקיים בשבת? בהנחה שההשתתפות אינה כרוכה באיסור כשלעצמו, עולה החשש של מראית עין וחשד. ברצוננו לבחון את הנושא לאור משנתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בדין זה, אשר מתפרשת בכמה וכמה מתשובותיו (עי' יד משה, ערך "מראית עין"). מתוך עיון במכלול התשובות, נוכל לעמוד בעז"ה על הנוגע לענייננו.

א. נסיעה ברכב בערב שבת אחרי זמן ההדלקה אך לפני השקיעה

בענין איש הנוסע ברכב לבית הכנסת בערב שבת דקות ספורות אחרי זמן הדלקה (לפני שקיעה), ייסד הגרמ"פ זצ"ל (או"ח ח"א סי' צו):

"איסור מראית העין הוא רק בדבר שנעשה זה ברוב הפעמים באופן האסור והוא עושה זה באופן המותר אסרו מפני מראית העין, כגון לעשות מלאכה ע"י עכו"ם בקבלנות מלאכה כזו שהרבה עושים בשכירי יום שהוא אופן האסור ... וכן בנשרו כליו במים אסרו משום מראית עין לשוטחן בחמה ... שיחשדו שכבסן. אבל לעשות דבר היתר מפורסם בשביל איזה אנשים שיטעו לחשוב שהוא דבר איסור לא אסרו ... דלא איכפת לן שיודעו האמת שלאנשים מותר כיון שעדיין לא קבלו שבת."

כלומר, איסור מראית עין הוא כאשר אדם עוסק בדבר שהוא עצמו פעולת היתר, אבל אנשים עלולים לטעות בעובדות על דרך הרוב ולחשוב שעשה דבר שהוא אסור לפי האמת (או שילמדו מזה להתיר במקום אחר האסור, כדלהלן), אך אין לחוש לאלו שטועים בהלכה וחושבים שדבר המותר הוא אסור. לכן, אין לאסור לנסוע במכונית למקום קרוב לאחר זמן הדלקה, גם אם מקצת אנשים טועים שיש בכך איסור, אלא יש להודיע להם. [בכל זאת, קיבל הגרמ"פ זצ"ל על עצמו בלא נדר למנוע מכך, כיון שיש חשש קלקול אצל כמה נשים ואנשים].

ב. נסיעה בשבת בתחבורה ציבורית בלא תשלום

לעומת זה, בענין נסיעה בשבת עצמה באוטובוס או רכבת עירונית, שהדרך הוא לשלם, כתב (י"ד ח"א סי' מד):

"אף שמדינא אין נראה בזה איסור למי שלא יצטרך לשלם כגון שיאמינו לו. מ"מ ח"ו להתיר דבר כזה אף לדבר מצוה דהא איסור מראית עין ודאי יש בזה כיון שרובא דרובא לא יניחום ליסע בלא תשלומין וממילא יחשדוהו ששילם ועבר על איסור הוצאה וטלטול מוקצה. ואף אם כל בני העיר לא ישלמו נמי ח"ו להתיר דבר מפורסם למעשה חול שנוסעים העיקר לעשות מסחר ועבודה ואיכא בזה חלול השם גדול ... וגם בכלל אין להורות קולא במלתא דתמיהא."

בזה הולך לשיטתו הנ"ל שכאשר על דרך הרוב צריכים לשלם, שיש בזה איסור הוצאה ומוקצה, יש איסור מראית עין גם אם אדם מסוים לא צריך לשלם, וכן משום שרוב הנוסעים הם לצורך מסחר ועבודה. בנוסף, אין להורות התיר במילתא דתמיהא.

ג. היתר אשת חותנו שהיא לא אם אשתו

יסוד זה, לחלק בין טעות במציאות לטעות בהלכה, כבר באר באריכות בתשובה משנת תרצ"ד (אה"ע ח"א סי' לה-לו) בדין אשת חמיו (שאינה אם אשתו) שאסור לירושלמי משום מראית העין, ובשו"ע (אה"ע סי' טו סעי' כד) כתב שמותר ויש מי שאוסר. וכתב הגרמ"פ זצ"ל שאין מקום לחשוש באופן כללי שיחשבו שאשת חמיו היא חמותו (וכמש"כ הט"ז ס"ק טו, והנו"ב מובא בפת"ש ס"ק ט), שהרי מצוי הוא שאדם נושא אשה אחרת ולמה לחשודו, ורק במציאות שיש לחוש על דרך הרוב שזוהי חמותו יש מי שאוסר. גם דחה דברי האומרים שהחשש הוא משום אלו שטועים בדין ויחשבו שאשת חמיו בכלל חמותו, וז"ל:

"נלע"ד דבר חדש דאין המראית עין מחמת שהשומע שראובן הוא חמיו יחשוב שלכן הוויא אשת ראובן חמותו ... דמהיכי תיתי נחוש לטעות כזה הא ידוע לכל שמצוי טובא שאיש נושא אשה אחרת ומדוע יחשבו שהיא חמותו ועובר בפרהסיא על איסור חמור כזה, ומ"ש מהא דמצינו בשדה שמותר להשכיר לעכו"ם בסוף פ"ק דע"ז משום דדרכו באריסות ועיין במשנה ברורה בבאור הלכה בסי' רמ"ג שמסתפק דסגי גם במחצה על מחצה וכן מסתבר לע"ד ... ואולי גם בפחות ...

אלא צריך לומר דלא כל אשת חמיו אסורה דהמראית עין הוא רק בב' אופנים (א) במקום וזמן שמותר לישא שתי נשים והיו לחמיו השתי נשים ביחד ... יחשדוהו שנשא חמותו משום שלא יתלו בדבר שאינו מצוי לומר שהיה לחמיו עוד אשה, (ב) כשנשאה חמיו כשהיתה בתו קטנה וגדלתה כאם את בתה שכל הרואה חושב שהיא בתה כ"ז שאינו יודע שע"ז ודאי שייך מראית העין ... ובאופנים אלו אסורה אשת חמיו, וכמו בב' חורגין שאף למאן דאוסר הוא רק בגדלו בבית אחד ...

מה שרצה ידידי לומר שמראית עין דאשת חמיו הוא דאינם בני תורה יטעו שהיא בכלל חותנתו, הנה לבד שלא מסתבר שיטעו בזה ... אבל לבד זה הא מפורש בתוס' ורא"ש ורשב"א שהמראית עין הוא שיטעו בהמציאות שיאמרו שהיא אמה של אשתו ...

ובלא זה נראה ... שאף אם היו טועין מסתבר שלא היינו מניחין אותם לטעות בדין אף אם הוא לחומרא וכ"ש שאנו לא ננהוג כטעותם, וכדמצינו בבעז שלא הניח לטעות בדין מואבית ועמונית ופרסם שמותרת וגם עשה מעשה ... ולא מצינו תקנה כזו אלא היכא דיצא תקלה ע"י טעותם ... כמו שניות וכל גזירות חכמים שגזרו כדי שלא יבואו להקל באיסורי תורה מחמת שידמו זה לזה, אבל לא כשהם טועין בפירושי ודיני התורה."

הרי שיש לאסור משום מראית עין רק כאשר אנשים יטעו בעובדות מחמת מציאות השכיחה או כאשר יבואו לידי תקלה ע"י שידמו בטעות מילתא למילתא, אך לא כאשר טועים בעצם ההלכה, שאז יש להעמידם על האמת.

ד. איסור "מראית העין" בחדרי חדרים – רק במקום שגזרו גדר איסור

עוד באר (שם) שיש מקרים שחז"ל אסרו משום מראית עין אף את עצם המעשה כגדר איסור אף בחדרי חדרים, ויש מקרים שתלוי בפועל אם החשד קיים, וז"ל:

"ומש"כ הגאון ר' אבא דוד שליט"א ממאסקווא לידידי שיעשו כדאיתא בירושלמי יסבון באתר דלא חכמין להון [=ינשאו במקום שלא מכירים אותם] ... בשבת החשיבו מחמת המראית עין גם השטיחה לנגוב ממים למלאכה וממילא אסור גם בחדרי חדרים כיון דהחשיבו מדרבנן למלאכה אבל בב' חורגין ואשת חמיו נהי שיש מראית עין שהוא טעם לאוסרן אבל אין גדר לאוסרן דאינם שייכים בקריבות זה לזו ולכן רק במקום המראית עין אסור שהוא רק במקום שמכירין אותו."

כלומר, יש חילוק בין היכא שגזרו חז"ל משום מראית עין כגדר איסור במהות, שאז יש לאסור אף בחדרי חדרים, לבין חשש מראית העין שלא שייך בו גדר איסור, שאז אין לאסור במקום שלא קיים חשש חשד בפועל.

ה. למה אין איסור מראית העין בפאה נוכרית או בגילוח במכונה?

על פי יסוד הנ"ל, שאיסור מראית העין הוא כאשר יש לחוש לאיסור על דרך הרוב, באר (אה"ע ח"ב סי' יב) שאין איסור מראית עין בפאה נוכרית ובגילוח במספרים כעין תער, מכיון שברוב פעמים ניכר. והוסיף שאין ללמוד חשש מראית עין מאיסור חמור לאיסור קל במקום שלא גזרו, וז"ל:

"אף שאיכא מאן דחושש לאיסור פאה נכרית משום מראית עין ... מ"מ רוב רבותינו ... מתירים ... והטעם פשוט כיון שלא מצינו בגמ' שאסרו אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין, דאין למילף חדא מאידך ... ובפאה נכרית ודאי הא אין למילף, חדא דאין זה איסור לאו אלא איסור עשה דעל האשה להיות צנועה ולכסות ראשה ואין למילף ממה שאסרו בשבת ועוד איסורי לאוין. ועוד משום שברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית ... ולכן בשביל מה שנזדמן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו.

וכעין ראייה לזה מהא שמותר להתגלח הזקן במספרים כעין תער ולא אסרו משום מראית העין אף ששם הוא מאיסורי לאוין וגם הם חמש לאוין אלמא דלא בכל דבר אסרו. ואולי הוא נמי משום דברוב הפעמים ניכר להרגילים להתגלח שאינו גלוח דתער, לא אסרו בשביל פעמים רחוקים שלא ניכר.

ויש עוד טעם גדול במה שלא אסרו בפאה נכרית, דכיון דידוע לכל שיש ללבוש פאה נכרית שתהיה נדמית כשערות האשה עצמה אין לאסור דמה"ת יחשדוה הרואים מרחוק ... כיון שהיא מוחזקת לאשה כשרה ... ואין לומר שבמדינתנו זו בזה"ז שנתפרצה שרוב נשים בעוה"ר אין מכסות ראשן שלכן יאמרו גם עליה שהיא

מהפרוצות בזה, שלכן אף שלא אסרי רבנן אנן יש לאסור, חדא דאנן אין מחדשין איסור מה שלא אסרו מתחלה בגמ' והגאונים, ועוד ... הרי לא ילמדו ממנה יותר משאר הפרוצות שהן הרבה בעוה"ר, ולא מצינו שאסרו בכה"ג. וטעם זה הוא גם על מה שלא אסרו לגלח במספרים כעין תער ובסם שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר לא יחשדוהו."

למדנו מדבריו שלא בכל דבר אסרו משום מראית עין היכא שלא התבאר האיסור, ואין ללמוד זה מזה קל מחמור. עוד למדנו, שאם ניכר לרובא דאינשי, אין לחוש למה שאינו ניכר לפעמים רחוקות. ועוד, שכאשר ידוע שיש אופן היתר, יש להעמיד את האדם בחזקת כשרות, ואף בדבר פרוץ אין חשש שהאין מכירין ילמדו ממנו היתר.

אך צ"ע א"כ למה אסרו בשבת מלאכה ע"י נכרי בקבלנות, כיון שיש אופן היתר? וצ"ל כפי שנביא לקמן ממש"כ (אה"ע ח"ב סי' יב) דאה"נ מדאורייתא אין חשד בקבלנות כיון שיש דרך היתר, אלא שראו חכמים נכון לגזור איסור מראית עין משום בעלי לשון הרע או אלו שירצו להקל. עוד י"ל שאמדו חז"ל שלא יאמינו לו, וכמש"כ (אה"ע ח"א סי' לו): "אבל בחשד גמור כמו במראית עין דשבת וכדומה ודאי יהיה החשד אף כשיאמר שעשה בהיתר שלא יאמינוהו", משא"כ בפאה נוכרית וגילוח יאמינו.

ו. היתר ללון בבית אלמנה בזמן שנסעה לבני משפחתה

כעין דברים הנ"ל כתב (אה"ע ח"ג סי' יט) בענין ללון בבית אלמנה כאשר היא יוצאת ללון עם בנה, שאין לאסור משום מראית עין שמא לא ידעו שנסעה, כיון שיש הרבה אופני היתר, וז"ל:

"אפשר גם שלא אסרו כלל באיסור יחוד במראית עין כיון שיש הרבה דרכים שלא יהיה יחוד לא יחשדוהו שעבר על האיסור ונתייחד, דהא חזינן בע"ז דף כ"א דלאיסורים משום חשד תלוי איך הוא הרגילות, ובמקום אחד בארתי שמסתבר שאף בשוה הרגילות נמי אין לאסור משום חשד דאין טעם שיחשדו ואולי אף אם הוא מיעוט המצוי לא יחשדוהו ורק במרחץ שאסור בקבלנות הוא מטעם שלענין עסק דמרחץ יותר טוב בשכירי יום מקבלנות שלכן יש טעם לחשדו אסרו, שלפ"ז ודאי אין לאסור בזה באיסור דמראית עין. אך גם בלא זה הרי רגילות טובא שיכול להשיג מי שיהיה עמו שם או שכבר שכרו שם עוד אנשים, ואולי אינה בביתה כהאמת לכן אין לאסור כשאינה לנה בבית וכ"ש כשתסע מן העיר."

למדנו שכאשר יש הרבה אופני היתר אין לחוש שיחשדו בו שעושה באיסור, אף בשוה ברגילות, ואולי אפילו במיעוט המצוי טובא.

ז. איסור לעשות סעודה של שמחה ביום אידם

עוד כתב (אה"ע ח"ב סי' יג) בענין לעשות סעודה של שמחה ביום אידם שאם עושה בכוונה מחמת שהוא יום איד אסור מדינא (לענ"ד נראה שאין כוונתו שעושה לכבוד יום איד ח"ו, אלא שמכווין סעודתו ליום זה שהוא נוח מטעם שהוא יום אידם, וצ"ע). ואם הוא שלא בכוונה יש לאסור משום מראית עין, ולכן טוב לדחות סעודת בר מצוה או חתונה ליום אחר. ולא באר בטעם האיסור, אך יש לפרש כנ"ל שיש רגילות לעושה מסיבות בימים אלו כיון שהם יום אידם.

ח. כמה גדרים באיסור חשד ומראית העין

בתשובה אחרת (אה"ע ח"ב סי' יב) כבר נשאל בסוגיא של סכין של מילה שבמכוסה עפ"י עדים אין חשד (שבת דף קל ע"א), מאי שנא מכל מקום חשד שלא התירו עפ"י עדים, ואיך זה משתלב עם מה שכתב בענין נסיעה במכונית לאחר זמן הדלקה? ובאר שם להדיא את החילוק הנ"ל בין טעות בעובדות לטעות בדין. עוד כתב ביסוד הדברים שיש איסור חשד מדאורייתא, ויש איסור מראית עין מדרבנן, וז"ל:

"מה שדמית למה שכתבתי אג"מ א"ח ח"א סי' צ"ו בהולך בקאר [=במכונית] אחר הדלקת הנרות ל"ד דהתם שהחשש הוא רק מה שלא ידעו הדין אמרינן דאין לחוש לזה דאדרבה ילמדו מזה הדין האמת אבל הכא הרי יש ממש מקום לחשוד שנושא דבר אחר כיון שכן הוא רוב הדברים שנושאים ואין להחשיב להחושדין אותו לטועין..."

וגם בלא זה מסתבר לע"ד שאיסור חשדא שילפינן בשקלים פ"ג מ"ב מקרא דוהייתם נקיים מה' ומישראל הוא איסור מדאורייתא מצד עצמו שמחוייב שלא לעשות דברים שיחשדוהו ... ויש שני עניני מראית עין דהיכא דלא שייך חשד, שהוא עושה דבר היתר והכל רואים מה שעושה רק שיבואו לדמות דכשם שזה מותר כ"כ מותר גם דבר שמדמין לזה הוא ודאי רק מדרבנן וצריך לאיזה גדר שיוכלו לאסור. וכן יש מראית עין כהא דעכו"ם בקבלנות ... שמצד חשדא דאורייתא אין לאסור דכיון דאיכא גם אופן ההיתר אף שהוא באופן שאינו טוב להבעלים כשכיר יום מ"מ אין לחשוד דכמה מצות ואיסורין הוא בקושי להאדם ולא יחשדו כלל שהוא עובר עליהן ואם אחד חושד הוא אדרבה עושה איסור דחושד בכשרים, אך מ"מ אסרו שלא יהיה מקום לבעלי לשון הרע לדבר עליו או שהרוצים להקל יאמרו בכוונה שגם הוא עושה בשכירי יום כמו שטוב להדבר, הוא רק איסור דרבנן

מטעם מראית עין ולא משום איסור חשד וצריך גדר לאיסור. ובטעם זה הוא דין מי שנשדו כליו בדרך שוטחן בחמה וכדומה ולא הוזכר שם חשד בגמ' אלא רש"י כתב שיחשדוהו שכבסן בדף קמ"ו ע"ב לטעם על המ"ע אבל לא שהחשד הוא האיסור, הוא נמי רק מדרבנן אבל היכא שאמר בגמ' מפני החשד הוא מדאורייתא מאיסור והייתם נקיים מישראל ומהא דפאה ולכן א"צ גדר אחר להאיסור דזה עצמו הוא האיסור."

נמצינו למדים שבמקום שיש לחשוד שעושה פעולה האסורה בעצם (כגניבה וביטול מתנות עניים) – יש איסור דאורייתא מ"והייתם נקיים", ובזה א"צ גדר אחר לאיסור. ויש שני ענייני מראית עין מדרבנן, שלזה צריך גדר לאיסור:

1. היכא שהדבר עצמו ניכר שהוא היתר, אך יש לחשוש שילמדו לדמות להתיר דבר אחר הדומה לו ויבואו לידי תקלה.
2. היכא שעושה באופן היתר אך יש מקום לבעלי לשה"ר או לרוצים להקל לתלות שעושה באופן האסור, כקבלנות נכרי בשבת ותולה כביסה. [ויל"ע בחילוק זה, למה בשקלים איכא חשש דאורייתא בעצם המעשה, ובקבלנות רק מדרבנן כיון שיש אופן היתר. וצ"ל, שבשקלים יש חשד שעושה פעולת גניבה, ולזה אין אופן היתר, משא"כ בקבלנות עצם הפעולה של שכירות נכרי אינה אסורה, אלא יש בו אופן מותר ואופן אסור, ולכן אין חשד דאורייתא.]

הגרמ"פ זצ"ל חזר על חלק מהדברים בתשובה נוספת בנושא (יו"ד ח"ג סי' נח[ב]), וכתב שכוונת הגמ' היא שילכו אתו ב' העדים כל הדרך, שתלתא לא חשידי, ומ"מ ברור שלא מועילים עדים בשאר מקום חשד. [עוד כתב שאפשר שחשד הוא רק בדבר שיכול לרמות בו שעושה בהיתר, אבל דבר שאין יכול לרמות – כאשר עושה באופן היתר אין לחוש לחשד, ולכן החשד בסכין של מילה הוא רק כלפי המועטים שיודעים שמביא סכין ויחשדו שמביא עוד דברים, ולא לו מהני עדים, עיי"ש.]

ט. שמיכה חשמלית בשבת

בענין להתכסות בשמיכה חשמלית בשבת (או"ח ח"ג סי' ג), אחר שבאר שמותר (אם עושה היכר שלא יגדיל או יקטין החום) כתב שאין לאסור משום מראית העין "כיון שעושה דבר המותר". ונראה כוונתו כנ"ל, שכיון שברור הפעולה שעושה והדבר עצמו מותר, אין לחשוש למי שלא יודע את ההלכה ויחשוב שיש בזה איסור. עוד חילק שם שמראית עין באיסורי שבת חמיר מבשאר איסורים, וז"ל:

"מש"כ הרה"ג רחמי"ש שבאיסור דרבנן ליכא איסור מראית עין, אישתמיטתיה הש"ך יו"ד סי' פ"ז סק"ו, ובאיסורי שבת גם הרמ"א ודאי יודה דבהו מפורש בגמרא לאיסור כדאיתא בש"ך. והחלוק נראה מתרי טעמי חדא משום דאיסורי שבת חמירי ... ועוד דלעבור על איסורי שבת נקרא מחלל את השבת מה שכל האיסורין לא נקראו בשם מחלל המצוה שכוונת חלול הוא גם במה שעושה אותה כחול גם לגבי אחרים שזה איכא במה שיטעו בנ"א עליו שעובר על איסור שבת אף שהאמת לא עבר ולכן מראית עין דשבת הוא איסור בעצם לא רק מפני החשד מה שזה ליכא בשאר איסורים ולכן אף הרמ"א שאינו חושש למ"ע באיסור דרבנן דבשול עוף בחלב שקדים מודה באיסורי שבת דאף על איסורי דרבנן איכא האיסור."

נמצא שכאשר יש חשד שעושה פעולה האסורה בשבת, יש איסור מיוחד שלא לעשות אותה חול אצל אחרים שיטעו שעובר על איסור שבת. לכן יש במראית עין בשבת איסור בעצם ולא רק איסור חשד כללי, וכן לכו"ע יש איסור מראית עין גם בחשד איסור מלאכה דרבנן.

י. השתתפות מתמחה בהצגת תיאטרון בשבת

בתשובה נוספת (או"ח ח"ב סי' עט), בענין מתמחה לתיאטרון כי ראה בזה אופן לקרב לב הנוער, שרוצה לשחק בשבת (בלי לעשות מלאכה), כתב הגרמ"פ זצ"ל שהוא דבר מכוער, אך צ"ע אם יש לאסור מצד מראית עין, וז"ל:

"בדבר מראית העין קשה לומר מרחוק כי כתרי"ה כתב טעם לכאן ולכאן ויורה כפי שנראה לו יותר כי איסור קבוע מצד מראית עין לא מצינו בכה"ג כגון שיהיו אסורין לילך בשבת למקום השוק שמא יאמרו שקונה שם ... ורק שיש לומר שאולי במדינה זו ובזה"ז שיש הרבה עובדי עבירה יש לחוש לחשדא, אבל מכיון שלא נאסר ממש יש לסמוך על הסברא אם נראה לכתרי"ה שלא יחשדוהו, אבל ודאי רק כשיש לו צורך גדול. ולא יגלה תשובתי זאת כדי שלא יקילו יותר."

כלומר, לא מצינו שגזרו חז"ל איסור חשש מראית עין מפורש להיות נוכח במקום שמתנהלים שם פעולות אסורות תדיר, אך תלוי במציאות הנוכחית האם יש חשד בפועל שאז אסור גם ללא גזירה, וגם כשאין – יש להתיר רק לצורך גדול ובלי פרסום.

יא. כניסה למסעדה לא כשרה

עוד כתב (או"ח ח"ב סי' מ) בענין להיכנס למסעדה חלבית של מחללי שבת, שיש שם כמה מאכלות אסורות, כדגים טמאים, שומן אסור, גבינות

אסורות, ובישולי נכרי, יש לאסור משום מראית העין וחשד, אך התיר בצנעא לצורך גדול, וז"ל:

"אף ליכנס לשם לאכול דברים הידועים שאין בהם שום חשש איסור יש לאסור מפני מראית עין וחשד. אך אם הוא רעב ביותר שמצטער טובא ואין שם מקום אחר לאכול יכול ליכנס לשם לאכול דברים הידועים למותרין, אבל צריך שיהיה בצנעא דבמקום צערא ופסידא לא גזרו רבנן כדאיתא בכתובות דף ס'. והיינו שלא יהיו מבחוץ מכיריו, דלפניו אלו הנמצאים בפנים הרי יראו שלוקח רק דברים הידועים למותרים. ואם יש שם מבחוץ מכיריו צריך לומר להם שמצטער טובא ולכן נכנס לשם ליקח דבר הידוע למותר. אבל בלא מצטער טובא אין ליכנס לשם כלל."

כלומר, כאשר נכנס למסעדה ללא הכשר יש חשד איסור מן הסתם, ולכן יש איסור מראית עין. אולם למדנו שם דבר חדש, שכלפי אלו היושבים בפנים ורואים בבירור שאוכל רק דברים הידועים למותר אין חשש, והאיסור הוא כלפי אלו שלא עוקבים אחר מעשיו. עוד התיר במקום צורך גדול כשעושה בצנעא, כאשר לא רואים אותו מכיריו או שמודיע להם במפורש.

יב. מסקנה: השתתפות בכנס רפואי או מדעי בשבת

נחזור לענייננו, השתתפות בכנס רפואי בשבת. לאור כל הנ"ל, נראה לומר שאם הרגילות במשתתפי כנס היא שעושים במסגרת זו **כחלק מהשתתפותם בכנס**¹ פעולות שיש בהם איסור (אפילו מדרבנן) ויחשדו אותו בכך, יש לאסור משום מראית עין, ובמיוחד באיסור שבת שמחלל אותה אצל אחרים. ורק בציבור מצומצם, שכולם יראו שאינו עושה שום איסור או שמודיע להם, יש להתיר לצורך גדול.

אך אם הרגילות היא שהשתתפות היא פאסיבית ולא יחשדוהו שעובר איסורים, אין איסור מפורש משום מראית עין. ומ"מ יש להתיר רק כאשר יש צורך גדול, וכן אין להורות היתר אם נראה כמילתא דתמיהה. אך אין איסור מראית עין במה שמקצת אנשים יטעו בדין שעצם ההשתתפות בכנס הוא דבר איסור, כמש"כ לענין נסיעה אחרי זמן הדלקה ושימוש בשמיכה חשמלית.

1. לאור השתתפות במאות כנסים מקצועיים בתחום הרפואה, נראה להבדיל בין **מתן הרצאה** בכנס בשבת, שגם אם המרצה נמנע מפעולות אסורות, מכל מקום רוב המרצים מפעילים מצגות וכדומה ולכן יש כאן איסור מראית העין, לבין **שמיעת הרצאה** בשבת בכנס, כשעצם שמיעת הרצאה איננה כרוכה בשום מלאכה, ורוב מוחלט של השומעים איננו עושה אז מלאכה. -- **העורך**.